

Tomasz Gonet

Ukrywał Żyda na parafii. Ksiądz Edward Tabaczkowski z Tłumacza w archidiecezji lwowskiej

We wrześniu 1939 r. Rzesza Niemiecka i Związek Sowiecki dokonały zbrojnej inwazji na Polskę rozpoczynając II wojnę światową. W wyniku tej agresji prawie 6 milionów polskich obywateli straciło życie, w tym ok. 3 miliony Polaków żydowskiego pochodzenia. Na okupowanych terenach Polski Niemcy wprowadzili karę śmierci nawet za najmniejszą pomoc Żydom...

Ksiądz Edward Tabaczkowski, był jednym z wielu polskich duchownych katolickich represjonowanych przez Niemców za pomoc udzielaną Żydom na terenie przedwojennego województwa stanisławowskiego w czasie II wojny światowej. Urodził się 12 października 1872 r. w Trembowli. Od 1910 r. był proboszczem parafii św. Anny w Tłumaczu. Był zasłużonym lokalnym społecznikiem i inicjatorem wielu dzieł charytatywnych. Z zachowanych świadectw jednoznacznie wynika, że to jeden z tych księży, którzy w czasie kazań zachęcali swoich parafian do wspierania Żydów. Nie ograniczał się jednak wyłącznie do form pomocy pośredniej. Zaangażował się osobiście. Przede wszystkim wystawiał Żydom fałszywe dokumenty. Metrykę chrztu otrzymali od niego m.in. Leon Harlenstein, Żanetta Knobloch, Berta Opoczyńska oraz Ludwika Czechowicz. Dodatkowo duchowny angażował się w pomoc żywnościową dla tłumackiego getta. Dzielnica żydowska funkcjonowała w Tłumaczu od przełomu marca i kwietnia 1942 r. jako getto otwarte, a następnie od maja tegoż roku, jako dzielnica zamknięta. Zlikwidowane zostało przez Niemców w sierpniu lub wrześniu 1942 r. W szczytowym momencie przebywało w nim nie mniej niż 3,5 tys. Żydów. Aby przeżyć zdani oni byli na pomoc osób znajdujących się po tzw. aryjskiej stronie miasteczka. Na podstawie zachowanego materiału źródłowego nie sposób jednak ustalić skali pomocy żywnościowej, którą świadczył duchowny czy inni Polacy.

Wiemy natomiast z pewnością, że ks. Tabaczkowski udzielił schronienia na probostwie żydowskiemu studentowi Leonowi Weiserowi. Polski duchowny ochrzcił go i zatrudnił w biurze parafialnym na probostwie w Tłumaczu. W opiekę nad Leonem zaangażowana była także

niezwykle czynna w życiu parafialnym Maria Kłodnicka. W ciągu dnia ukrywający się student przebywał na probostwie, wieczorami udawał się przeważnie do sąsiedniego gospodarstwa należącego do volksdeutschów Falsingerów. Po pewnym czasie w nieznanych okolicznościach Leon Weiser został przez Niemców aresztowany i stracony w Stanisławowie. Być może to wydarzenie spowodowało, że proboszcz Edward Tabaczkowski znalazł się w kręgu zainteresowania niemieckiej służby policyjnej - Gestapo. Mimo sugestii ze strony bliskich mu osób, nie zdecydował się opuścić parafii, tłumacząc swoją decyzję poczuciem odpowiedzialności za parafian. Wprawdzie na kilka dni przed aresztowaniem poprosił kurię we Lwowie o możliwość opuszczenia parafii w związku z grożącym mu niebezpieczeństwem ze strony Niemców, jednak już następnego dnia odwołał swoją prośbę i potwierdził decyzję pozostania na probostwie.

Ksiądz Edward Tabaczkowski został aresztowany przez Gestapo kilka dni po straceniu wspomnianego Leona Weisera, prawdopodobnie 1 października 1942 r. Przyczyną zatrzymania mógł być donos. Jak wynika z relacji świadków, w czasie pobytu w stanisławowskim więzieniu, był torturowany. Zmarł w nieznanych okolicznościach najprawdopodobniej 20 października 1942 r. Śmierć duchownego w niemieckim więzieniu potwierdziła pochodząca z Tłumacza więźniarka Maria Korneluk-Petrus. W trakcie odbywania kary sprzątała pomieszczenia kompleksu więziennego użytkowane przez Gestapo. Jak zeznała w trakcie przesłuchania, jeden z pilnujących ją Ukraińców, gdy dowiedział się, że pochodzi ona z Tłumacza, kazał jej wyrzucić przez okno na dziedziniec, gdzie dostrzegła i rozpoznała zwłoki ks. Tabaczkowskiego. Takich jak on było w tym regionie znacznie więcej, zarówno świeckich jak i duchownych.

Historycy szacują, że Polacy w czasie II wojny światowej uratowali kilkadziesiąt tysięcy swoich żydowskich współobywateli. Niemieccy okupanci zabili za tę pomoc około 1000 Polaków.

* * *

W narracji wykorzystano między innymi informacje zawarte w: *Akta w sprawie udzielania pomocy przez księdza Edwarda Tabaczkowskiego ludności żydowskiej w m. Tłumacz.*, sygn. IPN BU 392/819, *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2007